

Череватюк В. Б., к.і.н., доцент
Лисенко О. М. студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ: ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Тенденції розвитку континентального права в Європі в останні десятиріччя свідчать про рецепцію прецедентного права, доцільність і корисність судової правотворчості, оскільки норми права для ефективного регулювання суспільних відносин обов'язково припускають певну «абстрактність», їх зміст потребує суддівської конкретизації та оцінки [1, с. 30]. Окремі українські науковці визнають за судовими рішеннями Верховного Суду України значення судового прецеденту і судовим прецедентом вважають не будь-яке рішення Верховного Суду України, а лише те, яке усуває існуючі прогалини у правовому регулюванні суспільних відносин, містить відповідь на питання права (а не факту), і є оприлюдненим у спеціальному виданні [1, с. 31].

Судовий прецедент – це принцип, на основі якого ухвалене рішення у конкретній справі, що є обов'язковим для суду тієї самої або нижчої інстанції при вирішенні в майбутньому всіх аналогічних справ, або виступає зразком тлумачення закону. На думку С. Коссака, дія судового прецеденту залежить від іє-

пархії судової системи [2, с.56]. Судовий прецедент є обов'язковим для судів тієї ж або нижчої інстанції при розв'язанні аналогічних справ, або є таким, що слугує прикладом тлумачення закону та не має обов'язкової сили. Ступінь обов'язковості прецеденту залежить від місця в судовій системі як суду, що вирішує справу, так і суду, чиє рішення береться за зразок.

Серед основних рис судового прецеденту визначають:

- динамічність, тобто можливість при прийнятті рішення найповніше врахувати особливі й конкретні обставини справи та врахувати попередній судовий досвід;

- гнучкість як можливість судді обирати відповідний прецедент та відхиляти той, що не відповідає суттєвим обставинам справи;

- формальна визначеність та можливість реалізації забезпечується регулярною публікацією в офіційних засобах масової інформації;

- можливість вільного тлумачення справи суддею та її вирішення відповідно до суб'єктивного розуміння ним норми.

Класифікація прецедентів відбувається за наступними критеріями:

- залежно від змісту прецеденту: креативні, ті, що створюють нову норму права у випадку існування прогалини у праві, інтерпретаційні, ті, що тлумачать зміст існуючих норм права;

- залежно від того, який орган постановив рішення, правові прецеденти поділяють на: судові та адміністративні.

Аналіз засад вітчизняної правової системи та чинного законодавства України дозволяє дійти висновку про те, що судова практика частково вже є джерелом права. Зокрема, до числа таких судових актів можуть бути віднесені:

- а) рішення Конституційного Суду України; нормативні тлумачення Пленуму Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів;

- б) рішення судів загальної юрисдикції, що скасовують дію нормативних актів;

- в) рішення Європейського суду з прав людини.

Перші кроки на шляху до офіційного визнання в Україні судового прецеденту джерелом права вже зроблено, зокрема, про це свідчить аналіз міжнародно-правових актів у сфері прав людини, виробленим вищестоящим судом, а також створеним нею самою. Так, згідно зі ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року держави-учасниці(зокрема, Україна) зобов'язуються виконувати рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року в статті 17 містить пряму вказівку, щодо необхідності застосування в якості джерела права судами України при розгляді ними

справ Конвенції та практики Європейського суду з прав людини. Зазначені тенденції актуалізували питання про можливість визнання прецедентами рішень національних судів.

Можна зробити висновок, що аналіз української правової системи свідчить про те, що судова практика вже є джерелом права. Існує багато чинників загального характеру, що стримують розвиток судового прецеденту в праві України. До них належать корумпованість суддів, недостатній рівень кваліфікації суддів, вади системи підбору суддів, недотримання принципу незалежності суддів, відсутність ефективного механізму притягнення суддів до відповідальності за прийняття свідомо неправосудних рішень тощо.

Література

1. Москвич Л. М. Стабільність судової практики як стандарт функціонування системи правосуддя / Л.Москвич // Вісник Вищої ради юстиції». – № 1 (13). – 2013. – С.28–36

2. Коссак С. «Судовий прецедент як джерело права зарубіжних країнах» / С. Коссак // Юридичний Радник. – 2007. –№ 2. –С.55–58

3. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2012. – 272 с.